

Et mistroisk ikon?

BOKOMTALE: Noam Chomsky omtales hyppig som verdens mest innflytelsesrike intellektuelle – også her i Norge. Hva er det så som har gjort at Chomsky har oppnådd en slik posisjon? Med årets utgivelse, *Making the Future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance*, kommer spørsmålet igjen opp i dagen: finnes det en sammenheng mellom hans vitenskapelige standpunkter og politiske engasjement?

Av Kjell Lars Berge

Amerikaneren Noam Chomsky er for mange på venstresida i politikken, særlig i USA og deler av den vestlige verden, noe av et ikon. Et amerikansk blad utnevnte ham i 2005 til verdens mest innflytelsesrike intellektuelle. Det er en påstand som kolporteres i det uendelige (som regel uten kilde) hver gang han introduseres for et noe bredere publikum enn det som vanligvis leser tekstene han skriver og utgir – ikke minst her i Norge. I nettutgaven av [Store norske leksikon](#) gjengir artikkelforfatteren denne påstanden. Og da Chomsky [reiste på turné i Norge](#) for ikke så lenge siden, ble han lansert med den samme ukritiske panegyrikken. Så har han da også en oppsiktsvekkende engasjert fanklubb i Norge. Ikke mindre enn to sentre for fremragende forskning (i Oslo og Tromsø) regner Noam Chomsky som sin mentor og ledestjerne.

Hva er det så som har gjort at Chomsky har oppnådd en slik posisjon, særlig blant dem som er venstrepolitisk engasjerte?

Lingvistikkens superstjerne

Først, men ikke fremst, skyldes det Chomskys vitenskapelige virke. Chomsky regnes av mange som en av grunnleggerne til den moderne lingvistikken. Hans bidrag til språkvitenskapen på 1950- og 1960-tallet ble i [en berømt artikkel](#) i den innflytelsesrike tidsskriftet *The New York Review of Books* lansert som en revolusjon i faget, intet mindre!

Og det var ingen hvem som helst som skrev hyllesten: Forfatteren var John Searle, professor i filosofi på universitetet i Berkeley, selv en svært innflytelsesrik intellektuell med mye av det samme engasjementet som Chomsky i politiske spørsmål.

Sett fra europeisk lingvistikk var nok holdningen til Chomsky noe mer nøktern. Dette skyldtes ikke minst at Chomskys «revolusjon» var et oppgjør med den positivistiske *behaviorismen* til den amerikanske psykologen Burrhus Frederic Skinner. Europeisk lingvistikk hadde aldri vært preget av denne behaviorismen, dominert som europeisk språkvitenskap var av semiotiske og fenomenologiske tradisjoner. Men siden Europa lå med brukket rygg – ikke minst vitenskapelig og intellektuelt – på 50-tallet og deler av 60-tallet, kom den amerikanske posisjonen av Chomsky som kanskje den viktigste lingvisten noensinne, til å feste seg og bli styrket.

Selv den dag i dag formidles unyansert denne og tilsvarende påstander også internasjonalt, særlig gjennom Chomsky-eleven Stephen Pinkers mye leste populærvitenskapelige utgivelser.

I kryssilden

Når Noam Chomsky tilskrives den statusen han har som sentral intellektuell, er det likevel ikke bidraget hans til lingvistikken som er det avgjørende. Fra et retorisk ståsted er hans bidrag til lingvistisk teori (den såkalte «revolusjonen») å betrakte som det bevismiddelet som kalles *etos*: Når en av verdens viktigste forskere snakker politikk, er det verd å lytte til ham rett og slett fordi han er en av verdens viktigste forskere.

Chomskys brede støtte som fremragende intellektuell skyldes framfor alt hans tydelige og sterke politiske engasjement som en iherdig og systematisk kritiker av USAs utenrikspolitikk. Ikke minst har Chomskys kritikk av USAs utenrikspolitikk etter at kommunismen forsvant som en politisk trussel i Europa, fått oppmerksomhet. Noam Chomsky har for eksempel kritisert NATOs krigføring på Balkan. Og siden disse intervensjonene hadde støtte langt inn på venstresida, ble Chomskys bidrag langt mer kontroversielt enn hva det tidligere hadde vært. Hans sterke engasjement for serbernes sak i Kosovo-konflikten vakte mildt sagt oppsikt.

Gjennom denne posisjonen har Chomsky ikke bare blitt et yndet hat-objekt blant de intellektuelle republikanerne i den ny-konservative falanksen i amerikansk politikk («the neo-cons»), men også blant mye mer liberale skribenter slik som den gamle radikaleren [Christopher Hitchens](#) og mange andre.

Oppgjør med isolasjonisme

Boka *Making the Future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance* som kom i år (2012) er egentlig en samling artikler skrevet for *The New York Times Syndicate*. Temaene i boka er uten unntak utenrikspolitiske. Artikkene tar opp sider ved politikken til presidentene George W. Bush jr. og Barack Obama. Likevel er bokas tematiske forankringspunkt og argumentasjonshjemmel et utsagn fra George W. Bush der USA framheves arrogant og temmelig provoserende som verdens hersker, det 21. århundres Rom:

We're an empire now, and when we act, we create our own reality. And while you're studying that reality – judiciously, as you will – we'll act again, creating other new realities, which you can study too, and that's how things will sort out. We're history's actors...and you, all of you, will be left to just study what we do (side 11).

Om lag en tredel av boka er et oppgjør med hva denne isolasjonistiske holdningen til verdenspolitikken førte og har ført til, ikke minst i Midt-Østen, og da særlig i Irak, men også i Palestina og Israel. Noam Chomsky inntar et meget aggressivt politisk standpunkt i synet på denne imperialistiske og isolasjonistiske ideologien. Men begrunnelsen hans for dette standpunktet har bred støtte i den vestlige verden, ikke minst i Europa og Norge. Den briljante britiske sosialdemokratiske politiker Tony Blair ødela jo karrieren sin på grunn av sin servile støtte til George W. Bushs utenrikspolitikk – trass i at *New Labour* med Blair som leder vant tre valg på rad. Og når det gjelder synet på den amerikanske politikken overfor Israel og Palestina, har jo Høyres gamle statsminister Kåre Willoch hevdet liknende synspunkter på denne politikken som dem Chomsky hevder.

Talekunst som banal reklame

Betydelig mer kontroversiell blir Chomsky når han hevder sterkt kritiske synspunkter på Barack Obamas utenrikspolitikk. Chomsky har ingenting til overs for den, og ser da også Obamas politikk

som en fortsettelse av den samme elendigheten som preget forgjengerens bedrifter.

For nordmenn er det spesielt interessant å lese Chomskys vurderinger av tildelingen av Nobelprisen for fredsarbeid til Barack Obama, formidlet i artikkelen "War, Peace and Obama's Nobel" (side 171-176). Chomsky peker på Obamas politikk overfor Iran som diskvalifiserende for en fredspris. Dessuten er den voldsomme utbyggingen av ambassader i Pakistan og Afghanistan krigersk i sine intensjoner. I det hele tatt har Chomsky lite eller ingenting til overs for det liberale og flerkulturelle USAs yndling Obama. Nedlatende omtaler Chomsky Barack Obamas berømte talekunst som banal reklame. I artikkelen "Challenges for Barack Obama: Part 1" (side 111-116) blir omtalen av den amerikanske presidenten nesten oppsiktsvekkende sarkastisk:

The John McCain campaign was honest enough to announce clearly that the election wouldn't be about issues. Obama's message of "hope" and "change" offered a blank slate on which supporters could write their wishes. [...] There Obama's campaign greatly impressed the public relations industry, which named him "Advertising Age's marketer of the year 2008," easily beating out Apple. The advertising industry's prime task is to ensure that uninformed consumers make irrational choices, thus undermining market theories that are based on just the opposite. And public relations recognizes the benefits of undermining democracy the same way (side 112).

Som det framgår av disse karakteristikkene ser Noam Chomsky egentlig ikke USA som et demokratisk samfunn, noe han ikke unnlater å legge vekt på i sin kommentar til 20-årsjubileet over Berlinmurens fall, i artikkelen "The Legacy of 1989 in Two Hemispheres" (side 177-182).

Faktaorientert, men konspiratorisk

Noam Chomskys politiske retorikk er altså sterkt anti-amerikansk, men samtidig grunnleggende faktaorientert. Skal man diskutere med og mot Chomsky, bør man kjenne svært godt til det kunnskapsfeltet man diskuterer, tilsvarende det mange norske Israel-venner har opplevd i diskusjoner med tidligere nevnte Kåre Willoch.

Men samtidig er Chomskys hjemmel for argumentasjonen oppsiktsvekkende konspiratorisk: USA forstås som en oligarkisk samfunn der en liten overklasse gjennom avansert *spin* og PR klarer å forlede vanlige velgere til å innta standpunkter de ikke ville inntatt dersom de var opplyst av fornuft og kunnskap. Følgelig har Noam Chomsky ikke tillit til den vanlige amerikaners dømmekraft. Amerikaneres sinn er, som det framgår av vurderingen av Obama, preget av irrasjonalitet og kunnskapsløshet.

Samtidig er Chomsky i liten grad i stand til å forstå forsonende trekk ved USA sin utenrikspolitikk blant dem som har nytt og nyter godt av den. I diskusjonen om betydningen av Murens fall i 1989 glemmer han å nevne at DDRs innbyggere nok ikke forstod denne muren som et bidrag til kunnskap, sunn fornuft og et åpent demokrati. Tilsvarende er hans iver etter å forsvare Serbia mot NATOs og USAs bombing ikke preget av noen utpreget omtanke for albanerne i Kosovo.

Noen og enhver hevet øyenbrynene da Chomsky åpent mistenkeliggjorde den velutviklede rettstaten Sverige i den bizarre Julian Assange-saken (der Wikileaks-sjefen er anklaget av to svenske kvinner for seksuelle overgrep). I et [intervju fra 2012](#) formidler Chomsky uten noen reserverasjoner følgende oppsiktsvekkende vurdering av det svenske demokratiet (som for øvrig ikke er med i boka):

one can not rely on it [the Swedish legal system] , which is not so surprising. Sweden cooperated with the Nazis during World War II and is now working with the Americans [...] Sweden cooperates with whoever is in power... suppose that Syria asks Sweden to extradite somebody to Syria whom they accuse works with the rebels — would Sweden do it? No!

Siden Sverige alltid bøyer av for den sterkeste makten (som de gjorde for Nazi-Tyskland) vil de bøye av for USA, og utlevere Assange, er Chomskys noe spesielle resonnement.

Faglige og politiske sammenhenger?

Mange har undret seg over denne kombinasjonen av de temmelig ytterliggående politiske standpunktene som Noam Chomsky ofte inntar på den ene sida, og hans posisjon som ledende lingvist ved MIT på den andre. Er det i det hele tatt noen forbindelse mellom Noam Chomskys politiske standpunkter og hans standpunkter i språkvitenskapen?

Noam Chomsky selv har gjentatte ganger hevdet at det overhodet ikke er noen sammenheng. For de forholdsvis få av oss som kjenner Chomskys formelle lingvistikk, er avvisningen av en slik sammenheng kanskje ikke så overraskende, i og med at Chomsky ekskommuniserer mening og kommunikasjon som relevante temaer for språkvitenskapelig forskning. Lingvisten Noam Chomsky sysler slett ikke med diskursanalyse! Og som vi har sett i omtalen hans av Obamas talekunst, har han meget liten interesse og respekt for retorikkens bidrag til en forståelse av politikken. Politisk retorikk settes jo lik simpel markedsføring.

Steril politisk kritikk

Likevel: for dem som kjenner antikkens diskusjon av retorikken er det forholdsvis enkelt å avdekke en sammenheng mellom Chomskys vitenskapelige og politiske posisjoner. Sammenhengen kjenner vi igjen fra Platons filosofi tuftet som den er på en sterkt negativ vurdering av menneskets dømmekraft og vurderingsevne. Platon var tilhenger av en matematisk og formalistisk kunnskapsteori, for øvrig en teori som Chomsky i flere arbeider har vist til og sluttet seg til, for eksempel i boka *Knowledge of Language? Its Nature, Origin, and Use* (1988).

Kunnskapsforståelsen hos Chomsky likner påfallende på Platons idélære. Og fra denne filosofiske idealismen er det ikke langt til forestillingen om at folk flest ikke er i stand til å forstå den rene kunnskapen, formørket som de er av propaganda, sofisteri, retorikk og demagogi – velkjente temaer fra Platons dialog *Gorgias*.

Selv om Chomsky – i motsetning til Platon – ikke kan beskyldes for å være anti-demokratisk, er mistilliten til det liberale folkestyrte demokratiet likevel påfallende blant de begge. Følgelig blir Noam Chomskys politiske kritikk steril og lite byggende. Alternativer påpekes ikke, men svakheter overdrives og konspirasjonsteorier får forklaringskraft istedenfor hverdagspolitikkenes pragmatiske overveielser.

I så måte er artikkelsamlingen *Making the Future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance* helt typisk for en politisk posisjon på sida av det politiske samfunnet og fjernt fra den deliberative retorikkens praktisk orienterte overveielser av mulige alternativer.